

BBB+ als alternatief voor detentie en als opstap naar toekomstoriëntatie

Ter inleiding

Bij een bevraging van organisaties en vooral vrijwilligersinitiatieven komen telkens verhalen van en vragen over mensen zonder wettig verblijf op tafel. Het gaat over uitgeprocedeerden, mensen die geen opvang (meer) aangeboden krijgen. Meestal gaat het over mensen die recent om bescherming hebben gevraagd, meervoudige asielaanvragers, Dubliners. Maar ook over mensen die niet-repatrieerbaar zijn of als staatloze wel erkend werden, maar geen verblijf toegekend krijgen. In grote meerderheid dus om derdelanders die een bevel kregen om het grondgebied te verlaten of die opduiken na een langer clandestien verblijf.

Sommigen onder hen kunnen nu terecht bij particulieren, in opvangprojecten die zich specifiek tot hen richten of in de dak- en thuislozenopvang. ORBIT kent verschillende van die plaatsen die zorgen voor de basisrechten van de betrokkenen en een begeleiding. Anderen verblijven nog in het opvangcircuit van Fedasil. Nog anderen geraken – soms ook voor lange tijd – verzeild in de detentiecentra. Een onbekend deel van deze populatie is actief in de illegale tewerkstelling en krijgen een slaapplek aangeduid door malafide werkgevers, ook in de huisarbeid.

Waar kunnen ze naar toe en wat is onze verantwoordelijkheid als samenleving?

Het Vlaams Parlement heeft zich ooit over deze vraag geboden. In het decreet (2009) over inburgering en integratie staat het antwoord. Het noemt als bijzondere doelgroep: mensen zonder wettig verblijf die wegens een noodsituatie begeleiding vragen. En bepaalt dat Vlaanderen hun basisrechten moet waarborgen. Onder meer het recht op onderwijs voor minderjarigen, en dringende medische hulp. **En hen op een menswaardige manier begeleiden en oriënteren naar een zinvol toekomstperspectief.**

Het uitvoeringsbesluit bij het Vlaams decreet betreffende het Algemeen Welzijnswerk (2013) maakt dat nog concreter: Centra voor Algemeen Welzijnswerk moeten een aanbod van psychosociale begeleiding hebben voor mensen in een precair verblijfsstatuut. Dat moet hen

nieuwe mogelijkheden bieden voor een **zinnvolle toekomstoriëntatie “vanuit hun migratietraject en de gegeven situatie”**.

Het onthaalaanbod van een CAW moet zo georganiseerd zijn dat de meest kwetsbare groepen er daadwerkelijk gebruik van maken. Welke cliënten zijn ‘kwetsbaar’? Er wordt onder meer gekeken naar “factoren die te maken hebben met etnische afkomst en verblijfsstatuut”.

Het is belangrijk te weten dat dit ons een wettelijk kader biedt voor het vraagstuk waar we ons in deze campagne over buigen.

Maar wat is de realiteit? Mensen zonder wettig verblijf staan nergens of op straat

Een poëtische omschrijving als ‘geklinkerd op straat’ kan niet verdoezelen dat die straat geen menswaardige oplossing voor een toekomst maar deel is van het probleem. Het overlevingsmechanisme waarin de betrokkene rondlopen, maakt denken over een duurzame toekomst onmogelijk. Detentieperiodes worden voor velen afgewisseld met een straat-‘leven’, onderduiken op zolders en slapen op de gang. Dat onderduiken en ‘gedwongen’ keuzes voor overlevingsstrategieën in de schemerzone, maakt hen bijzonder (psychisch) kwetsbaar. In zo’n leven waar menselijke waardigheid en zelfrespect dikwijls verloren gaat, is het zoeken naar een toekomst nodig maar quasi onhaalbaar. Er is een alternatief nodig. Niet alleen omwille van menswaardigheid en mensenrechten. Ook omdat hun situatie de hele samenleving belast. Ook omdat het de deur wagenwijd openzet naar misbruik en schendingen van arbeidsrechten, wat voor niemand goed is.

Zijn er alternatieven? Ja!

Gestart vanuit NGO’s en overlegd met lokale overheden (zoals in Groningen en Utrecht), werd in Nederland gekozen om mensen zonder verblijfspapieren opvang en begeleiding te bieden. Een opvang die meer is dan enkel onderdak.

Vanuit het principe ‘**rust, ruimte en respect**’ geeft men hen de mogelijkheid - letterlijk en figuurlijk - op verhaal te komen. Binnen dit kader worden mensen er toe aangezet hun eigen situatie terug ter hand te nemen. Ze worden uitgedaagd na te denken over de mogelijkheden om zich (terug) te oriënteren op een (menswaardige) toekomst. Het verhaal van de betrokkene bepaalt de inhoud en de kracht van de sans-papiers het tempo. De begeleiding is maatwerk, aanklappend en niet vrijblijvend. Het laat hen toe om de (on)mogelijkheden voor hun toekomst te zien en te ontdekken.

De NGO’s ontwikkelen deze aanpak in nauw overleg met de lokale overheid die hen subsidieerde in het verleden. De dossiers van mensen die bij hen onderdak krijgen, worden mee voorgelegd aan juridische en sociale medewerkers maar ook aan IND (Nederlandse Dienst Vreemdelingenzaken). Het verhaal dat op tafel komt door de dialoog met de begeleider, werpt soms een ander licht op de situatie en kan een reden zijn een beslissing te herzien of een nieuwe aanvraag in te dienen. In Utrecht betekent dit dat er voor 59% een oplossing werd gevonden, in Groningen wordt gewag gemaakt van 47%.

Deze alternatieve aanpak is een mogelijkheid voor de lokale overheden om de overlast, de openbare veiligheid en risico’s voor de volksgezondheid te verminderen. Ondertussen krijgen mensen een duidelijk inzicht in hun situatie en soms nieuwe mogelijkheden herin te treden in

de samenleving. Deze aanpak kreeg meer steun door de uitspraak van de Europese Comité voor Sociale Rechten (ECSR) op 10 november 2014¹.

De 40 lokale gemeentebesturen die dit realiseerden - in overleg van het LOGO (Landelijk Overleg Gemeentebesturen Opvang- en terugkeerbeleid) <http://www.logogemeenten.nl/over-logo> -, konden goede resultaten voorleggen. Dat was de reden waarom de nationale overheid zijn weerstand tegen deze werkwijze liet varen. Ze vertaalden dat in een samenwerking met acht steden en met subsidies via een tweejarig project sinds vorig jaar van **Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV)**.

Elk initiatief vertaalt dit op eigen wijze. Na die twee jaar wordt gekeken welk model de meeste zoden aan de dijk zet. De kapitale vraag daarbij is welke ruimte er nog aan betrokkene wordt gegeven om op verhaal te komen, wie dat bepaalt en welke plaats toekomstoriëntatie/zelfredzaamheid daarin mag opnemen naast de aandacht voor vrijwillige terugkeer. Iets wat een landelijke overheid klassiek beschouwt als enige alternatief voor een bevel om het grondgebied te verlaten. Ook al spreekt de praktijk dat tegen. Het is daarom dat deze aanpak maar kan slagen als we met zijn allen bereid zijn om het hele beleid rond mensen die een bevel krijgen om het grondgebied te verlaten, te herzien. Als je alleen de focus legt op gedwongen of vrijwillige terugkeer, dan lukt het niet.

Een uitdaging voor België, voor de Vlaamse Gemeenschap en voor de centrumsteden

Vanwege de positieve resultaten qua toekomstperspectief en positieve samenwerking rond de doelgroep mensen zonder papieren of ongedocumenteerden is dit voor ORBITvzw een model met een duidelijke win-win voor betrokkenen en de samenleving. Willen we dit tot een positieve uitdaging maken, dan moeten we samen naar antwoorden zoeken op deze vragen.

- **Hoe overtuigen we overheden** om zo'n model ook in (een) gemeente(n) in Vlaanderen uit te proberen.
 - Overtuigen de resultaten van Nederland?
 - Is een verder kennismaking nodig waarin lokale beleidsmakers en politici of mensen van de politieke studiedienst op bezoek gaan?
 - Moet er ook een uitspraak uitgelokt worden bij de ECSR i.v.m. de Belgische situatie en hoe doe je dat dan?

¹ **10 nov 2014 – definitieve uitspraak ECSR: Nederland schendt basisrecht op voeding, kleding en onderdak**

De definitieve uitspraak van het ECSR, die al op 9 juli 2014 ter kennis van de Nederlandse regering is gebracht, wordt na vier maanden openbaar gemaakt: de klacht van de PKN is gegrond verklaard. Nederland schendt enkele basisrechten van asielzoekers en ongedocumenteerde migranten door hen uit te sluiten van basisvoorzieningen zoals voeding, kleding en onderdak. Dat tast de menselijke waardigheid aan en daarom mag de werking van het Handvest niet worden beperkt tot alleen mensen met verblijfsrecht, hoewel niet alle rechten uit het Handvest van toepassing zijn op ongedocumenteerden.

- **Wat is de doelgroep** binnen de brede groep ongedocumenteerden waar we prioritair met de lokale overheid op willen focussen? Hoe en wie bepaalt dat?
 - Kwetsbare personen zonder onderdak en verblijfspapieren, enkel Derdelanders (Niet EU-burgers), uitgeprocedeerde asielzoekers, mensen met een verblijfsperspectief.
 - Wie doet de screening? De NGO, de lokale overheid/vreemdelingendienst of wordt er geselecteerd door een extern initiatief (INLIA- juridische dienst) zoals in Nederland die een advies uitbrengt?
 - Kan er per gemeente gekozen worden voor een diverse benadering van doelgroep en selectie? Wat zijn dan toch gezamenlijke uitgangspunten en werkwijzen (opvang gebeurt niet door de overheid maar door een NGO die daarvoor middelen krijgt).
- **Wat zijn de vaardigheden** die worden verondersteld of verworven dienen te worden om de begeleiding en het overleg met de instanties op een kwaliteits- en resultaatvolle manier te laten verlopen? Wie wil dergelijk nieuwe projecten beheren?
 - Welke medewerkers – oriëntatiewerkers - met welke competenties voor toekomstoriëntatie in een dergelijke setting trekken de initiatieven aan?
 - Zijn er ergens bij een van de LVV plekken (Groningen INLIA, Utrecht SNDVU) mogelijkheden om stage te lopen door medewerkersvrijwilligers die nu al betrokken zijn bij deze doelgroep en bv toekomstoriëntatie?
 - Kan een Hogeschool aangesproken worden om hiervoor een postacademische opleidingsmodule uit te werken?
 - Zijn er CAW bereid om voor dergelijke aanpak, samen met de bestaande initiatieven, een kader te bieden?

ORBIT Ateliers 2019: een werkplaats voor de toekomstoriëntatie

Tijdens de [ORBIT Ateliers 2019 van 24 oktober](#), organiseren we vier ateliers waarin we ervaring, kennis en ideeën aan bod laten komen. Deze vragen liggen daar op tafel. Binnenlandse en buitenlandse gasten geven hun inzichten. Deelnemers doen hun inbreng. Op die manier leggen we bouwstenen samen voor een aanpak die we hier kunnen ontwikkelen.

De ORBIT campagne #straatnaartoekomst zal de resultaten van de ateliers, de eerdere bezoeken aan Nederland en onderzoekswerk bundelen, om er dan met verschillende partners strategie rond te ontwikkelen. Daardoor moet het mogelijk worden om in een aantal Vlaamse steden en gemeenten initiatief te nemen voor concrete experimenten.

Contact: amos@orbitvzw.be

